

de natuurlijke kennisbron

Het effect van CareClowns bij dementerenden

*Een inventariserend onderzoek
ter ondersteuning
van het werk van
CareClowns
in Nederland*

*Daniëlle Branje
Maaïke van Apeldoorn
Miek Jong*

LOUIS BOLK
I N S T I T U U T

© 2013 Louis Bolk Instituut

Het effect van CareClowns bij dementerenden -
Een inventariserend onderzoek ter ondersteuning
van het werk van CareClowns in Nederland

Daniëlle S.J. Branje MSc
Maaïke van Apeldoorn MSc
Dr. Miek C. Jong

Publicatienummer 2013-011 VG

www.louisbolk.nl

Woord van dank

We willen alle familieleden, medewerkers van zorginstellingen en CareClowns die hebben deelgenomen aan deze studie hartelijk bedanken voor hun medewerking en het delen van hun ervaringen en mooie woorden. Dankzij hun bijdrage kunnen we met dit rapport de lezer een kijkje geven in de werkwijze van de CareClowns in zorginstellingen en inzicht geven in de manier waarop het spel van de CareClowns een bijdrage levert aan de kwaliteit van leven van mensen met dementie.

Daniëlle Branje, Maaïke van Apeldoorn, Miek Jong

Louis Bolk Instituut, Driebergen

Inhoud

Woord van dank	3
Inhoud	5
Samenvatting	7
1 Introductie	11
2 Methode	13
3 Resultaten	15
3.1 Ervaringen zorginstellingen	15
3.1.1 <i>Bezoek van CareClowns</i>	16
3.1.2 <i>Fysieke effecten ten gevolge van de bezoeken van de CareClowns</i>	17
3.1.3 <i>Sociale effecten</i>	19
3.1.4 <i>Emotionele en psychische effecten</i>	21
3.1.5 <i>Ervaring van zorgmedewerkers m.b.t. CareClowns.</i>	25
3.1.6 <i>Samenvatting resultaten medewerkers zorginstellingen</i>	30
3.2 Ervaringen CareClowns	32
3.2.1 <i>Bezoek van CareClowns</i>	32
3.2.2 <i>Fysieke effecten ten gevolg van de bezoeken van de CareClowns</i>	32
3.2.3 <i>Sociale effecten</i>	33
3.2.4 <i>Emotionele/psychische effecten</i>	34
3.2.5 <i>Ervaring van CareClowns</i>	39
3.2.6 <i>Samenvatting resultaten ervaringen CareClowns</i>	44
3.3 Ervaringen familieleden	45
3.3.1 <i>Bezoek van CareClowns</i>	45
3.3.2 <i>Fysieke effecten ten gevolg van de bezoeken van de CareClowns</i>	47
3.3.3 <i>Sociale effecten</i>	47
3.3.4 <i>Emotionele/psychische effecten</i>	49
3.3.5 <i>Ervaring van familielid m.b.t. CareClowns</i>	51
3.3.6 <i>Samenvatting resultaten ervaringen familieleden</i>	53
4 Conclusie	55
5 Vervolg vragen	57

Samenvatting

In januari 2012 is een inventariserend onderzoek van gestart gegaan met als doelstelling om de mogelijke (positieve) effecten van CareClowns in zorginstellingen op een systematische manier in kaart te brengen. CareClowns brengen een bezoek aan zorginstellingen om de eenzaamheid en het isolement van mensen met dementie te verzachten. Dit wordt gedaan met behulp van een programma vol spel en muziek dat ruimte biedt voor onderling contact en interactie. Het onderzoek is uitgevoerd door het Louis Bolk Instituut in samenwerking met stichting CliniClowns Nederland. Met behulp van vragenlijsten zijn de ervaringen van drie groepen in kaart gebracht te weten: medewerkers van zorginstellingen, CareClowns en familieleden. De belangrijkste resultaten zijn hier weergegeven:

Positieve houding medewerkers zorginstellingen

Een overgrote meerderheid van de medewerkers (90%) ervaart de komst van CareClowns als positief tot zeer positief. 79% van de medewerkers noemt dat er een positieve sfeer is na vertrek van CareClowns.

“Zeer waardevol voor bewoners. Vooral de momenten van het gevoel dat zij gezien worden en het gevoel dat zij hen geven dat zij ertoe doen.”

Medewerker zorginstelling

Veranderingen op sociaal, emotioneel en psychisch vlak

Medewerkers van zorginstellingen en CareClowns rapporteren sociale, emotionele en psychische veranderingen tijdens of na een bezoek van de CareClowns (Tabel 1). Beide groepen noemen dat met name veranderingen optreden op het gebied van **opgewektheid**. Gevolgd door veranderingen op het gebied van **algeheel welbevinden** en het maken van **contact**.

“Ze hebben oog voor elkaar en letten op het groepsgebeuren. Er ontstaat interactie.”

Medewerker zorginstelling

Medewerkers van zorginstellingen beschrijven dat bewoners tijdens een bezoek vaker vrolijk gedrag vertonen, zoals (glim)lachen. Ook praten ze met elkaar en reageren op elkaar. Dat medewerkers positieve effecten rapporteren is met name interessant omdat zij intensief contact hebben met de bewoners, maar daarentegen geen belang hebben bij een gunstige evaluatie. Zij kunnen hierdoor een neutralere toeschouwer zijn dan de CareClowns.

Er worden geen veranderingen gerapporteerd m.b.t. verwardheid, slaappatroon en eetgedrag. Het gaat dus met name om een bijdrage aan kwaliteit van leven en algeheel welbevinden.

Tabel 1

Elementen waarbij de meeste verandering is te zien volgens medewerkers van zorginstellingen

Opgewektheid	69%
Algehele gevoel van welbevinden	65%
Beter aanspreekbaar zijn	51%
Meer contact met andere bewoners	41%
Lichamelijk actiever	39%

Elementen waarbij de meeste verandering is te zien volgens CareClowns

Opgewektheid	88%
Minder neerslachtigheid	75%
Meer contact met andere bewoners	75%
Minder angst	50%
Verwardheid	38%

Elementen van het clownspel die bijdragen aan deze effecten

Een aantal vragen zijn gesteld om meer te weten te komen waarom een bezoek van de CareClowns bovengenoemde effecten kan bewerkstelligen. Het werk van de CareClowns wordt gezien als meer dan alleen maar lachen. Het gaat volgens de medewerkers en CareClowns met name om de individuele aandacht, het maken van contact, het 'gezien worden' en de tijd die voor hun wordt genomen.

“ Mensen hebben momenten dat de aandacht speciaal voor hun is. Geeft hen een goed gevoel; wij zien dat mensen op dat moment echt contact hebben”

Medewerker zorginstelling

Volgens alle CareClowns bevordert een bezoek de zelfbeleving van sommige bewoners. Zij noemen dat bewoners meer alert zijn en zichzelf weer kunnen laten zien. Dit komt volgens hen doordat de CareClowns bewoners **aandacht** geven en **vanuit het hart** spelen.

Een dosis inspiratie op de werkvloer

Medewerkers van zorginstellingen noemen dat zij geïnspireerd raken door een bezoek van de CareClowns (59%). Ze geven aan te leren van de benadering. Een aantal voorbeelden worden genoemd zoals het leren spiegelen, hebben van geduld, leren afleiden en gebruik maken van eenvoudige materialen. Een derde van de medewerkers heeft het gevoel dat een regelmatig bezoek van de CareClowns het werk minder stressvol maakt.

“De positieve benadering kun je tijdens de rest van de periode ook hanteren. De CareClowns leren het personeel op een ander manier met bewoners om te gaan en ze ook anders te benaderen”

Medewerker zorginstelling

CareClowns halen ook voldoening uit hun werk. Het inspireert en maakt ze blij dat ze zowel een bijdrage kunnen leveren aan het welbevinden van de bewoners, als dat ze zichzelf er door kunnen ontwikkelen:

“Het is heel bijzonder en prachtig werk om met het leven te spelen. Als clown relativeer, spiegel je. In het hier en nu te spelen, kan je meer (er)zijn. En er iets mee doen. Door improvisatie, uitvergroting, herhaling maak je dingen tot leven en zet je mensen in beweging en in het licht en uiteindelijk jezelf ook”

Duur van het effect

De geobserveerde effecten worden gezien als van korte duur zijnde, maar er wordt door enkele deelnemers - zowel medewerkers als CareClowns - genoemd dat wanneer het een uitwerking heeft op familieleden en medewerkers dit effect kan worden voortgezet. Er zijn positieve aanwijzingen hiervoor aangezien het merendeel van de medewerkers van zorginstellingen geïnspireerd raakt en leert van de benadering door de CareClowns. Een aantal CareClowns benadrukken dat het effectief kan zijn om vaker eenzelfde instelling te bezoeken. Dit lijkt meer ruimte te geven voor gewenning, leren en experimenteren:

“ In een tehuis waar we als vast duo om de week komen ziet het personeel effecten bij sommige bewoners die langere tijd aanhouden ( ) We zijn daar als experiment als clowns mee gaan eten met de bewoners die slecht eten. Over het algemeen blijkt dat het een positief effect heeft op de eetlust van de bewoners”

CareClown

Aandachtspunten voor de toekomst

Een aandachtspunt is de samenwerking tussen de CareClowns en de zorginstellingen. Hoewel CareClowns zich gewaardeerd voelen door zorginstellingen, noemen ze soms problemen tegen te komen en dit ook als stressvol te ervaren. Dit komt met name wanneer zorginstellingen niet voldoende voorbereid zijn op hun komst, als afspraken niet worden nagekomen of wanneer ze weinig ruimte krijgen om te spelen. Soms ervaren ze aan het begin weerstand, maar dat dit verdwijnt zodra ze vaker komen. Op dit moment geeft het merendeel van de zorginstellingen aan geen voorbereidingen te treffen voor een bezoek. Het kan dus zinvol zijn om een zorgvuldige afstemming tussen zorginstelling en CareClowns te bewerkstelligen.

Een tweede aandachtspunt is de verscheidenheid aan reacties van bewoners op een bezoek van de CareClowns. Er wordt genoemd dat dit afhankelijk is van de persoon en de omstandigheden. Soms worden bewoners juist onrustig van een bezoek of vinden ze het kinderachtig. Rekening houden met verschillende reacties op een bezoek en hierop vooraf anticiperen wordt aangeraden. Een regelmatig bezoek van dezelfde CareClowns kan hier mogelijk een bijdrage aan leveren.

1 Introductie

Als je eenzaam bent. Als je even niemand meer herkent. Als je niet meer weet waar je bent. CareClowns zet zich in voor ouderen met dementie. Zij gaan bij ze op bezoek in de zorginstellingen en proberen hun eenzaamheid en isolement te verzachten. Even de dagelijkse routine doorbreken en zorgen voor een welkome afwisseling, zodat deze ouderen weer een moment van geluk kunnen beleven, of gewoon even spontaan kunnen lachen.

Uitgangspunt voor een bezoek van de CareClowns aan deze doelgroep is dat alles zoveel mogelijk verloopt als op een normale dag. Dat werkt ongeveer zo: twee á drie clowns presenteren een ontspannen programma dat alle ruimte biedt voor onderling contact en interactie. Bijvoorbeeld een muzikale improvisatie of een respectvol één-op-één contact. Een clown kan als geen ander contact maken. De clowns spelen in op de reacties van de ouderen, gaan mee in de belevingswereld en beleven daardoor iets samen met de oudere en zijn omgeving. Ze maken op respectvolle, pure en speelse manier contact, zelfs met de moeilijkst bereikbare ouderen.

Uit verhalen van verzorgenden en familieleden blijkt dat het bezoek van CareClowns aan zorginstellingen vaak een bijzonder positief effect heeft. Zo zijn ouderen na een bezoek vrolijker en meer ontspannen. Ze maken beter contact, komen in beweging en gaan meedoen. Soms eten ze ook wat beter of slapen makkelijker. Het effect blijft vaak na het bezoek nog een tijdje merkbaar. De reacties van de bewoners worden nabesproken met de zorgmedewerkers en/of de naaste familie. Dat levert vaak nieuwe inzichten in de benadering op.

Om het werk van de CareClowns te bestendigen, uit te breiden en te kunnen verantwoorden naar de maatschappij en donateurs is er grote behoefte aan objectivering van bovenstaande ervaringen. Deze ervaringen zijn met behulp van een exploratieve studie in kaart gebracht door het Louis Bolk Instituut. Het Louis Bolk Instituut is een non-profit onafhankelijk wetenschappelijk onderzoeksinstituut (in Driebergen) dat veel ervaring heeft met het uitvoeren van vergelijkbaar inventariserend en observationeel onderzoek in zorginstellingen.

Doelstelling

Het onderzoek heeft als doelstelling om de mogelijke (positieve) effecten van CareClowns in zorginstellingen op een systematische manier in kaart te brengen. Het is uitdrukkelijk niet de bedoeling om een wetenschappelijk effectonderzoek te doen naar de CareClowns. Maar het is wel belangrijk dat de ervaringen met CareClowns op een wetenschappelijk verantwoorde manier geobjectiveerd worden.

Leeswijzer

Hoofdstuk 2 beschrijft de methode die is gebruikt om het onderzoek uit te voeren. De resultaten zijn beschreven in hoofdstuk 3 en weergegeven per doelgroep. Aan het einde van iedere paragraaf is een samenvatting van de belangrijkste resultaten per doelgroep weergegeven. De conclusie en aanleiding tot vervolgonderzoek is te vinden in hoofdstuk 4 en 5.

2 Methode

Een inventariserend, beschrijvend onderzoek is uitgevoerd (januari – december 2012) naar de ervaringen van medewerkers van zorginstellingen, familieleden en CareClowns ten aanzien van een bezoek van de CareClowns in een zorginstelling voor mensen met dementie. Er is gekozen voor een exploratieve opzet omdat er nog weinig bekend is over de mogelijke effecten van een bezoek van CareClowns aan een zorginstelling. De ervaringen van drie doelgroepen zijn in kaart gebracht met behulp van drie online vragenlijsten via het MWM2 systeem. De vragenlijsten zijn ontwikkeld voor deze studie en bevatten open en gesloten vragen over: a) het bezoek van de CareClowns b) de geobserveerde fysieke sociale, emotionele en psychologische effecten en c) ervaring van de deelnemer zelf. Vier zorginstellingen waar CareClowns regelmatig komen hebben deelgenomen aan het onderzoek. Vragenlijsten zijn via de zorginstellingen online verstuurd naar medewerkers en familieleden met het verzoek om deel te nemen. De CareClowns zijn benaderd door de Cliniclowns Foundation.

De kwantitatieve resultaten zijn geanalyseerd met behulp van beschrijvende statistiek en weergegeven in percentages van het totale aantal deelnemers per groep. De open antwoorden zijn per vraag/thema gecodeerd en geanalyseerd. Om meer inzicht te geven in hoe vaak bepaalde antwoorden zijn gegeven staan de aantallen tussen haakjes weergegeven (N=x).

3 Resultaten

In totaal hebben 72 mensen deelgenomen aan de studie, waarvan 49 medewerkers van zorginstellingen, 15 familieleden en 8 CareClowns (> 80% vrouw). De bijbehorende respons is respectievelijk 66%, 44% en 89%. Zes medewerkers van het personeel en één familielid hebben de vragenlijst niet afgemaakt.

De resultaten zijn per doelgroep weergegeven in een aparte paragraaf. Iedere paragraaf is opgebouwd uit de volgende onderdelen: vragen over het bezoek van de CareClowns, de ervaren fysieke, sociaal, emotioneel en psychisch effecten van een bezoek en de persoonlijke ervaringen van de respondent m.b.t. de CareClowns. Aan het einde van iedere paragraaf zijn de resultaten samengevat weergegeven.

3.1 Ervaringen zorginstellingen

Hieronder volgen de resultaten van de vragenlijst die is ingevuld door medewerkers van zorginstellingen. In totaal hebben 49 mensen de vragenlijst ingevuld, hiervan is het overgrote deel vrouw (98%). De meeste deelnemers zijn langer dan 5 jaar werkzaam bij de zorginstelling en voornamelijk mensen met verzorgende en begeleidende functies zijn vertegenwoordigd. 61% werkt meer dan 25 uur per week in de zorginstelling.

Hoe lang bent u werkzaam bij de zorginstelling?	< of gelijk aan 1 jaar	14%
	> 1 – 2 jaar	4%
	> 2 – 5 jaar	6%
	> 5 – 10 jaar	18%
	> 10 jaar	31%
Wat is uw functie?	Afdelingshoofd	4%
	Verpleegkundige	4%
	Verzorgende	31%
	Activiteitenbegeleider	27%
	Anders, namelijk[Open]	35%
Hoeveel uur in de week werkt u?	< of gelijk aan 24 uur	27%
	25 – 32 uur	41%
	33 – 40 uur	20%
	> 40 uur	..
	Anders, namelijk[Open]	12%

3.1.1 Bezoek van CareClowns

Het eerste deel van de vragenlijst gaat over het bezoek van de CareClowns.

Hoe vaak bezoeken CareClowns de instelling waar u werkt?

De grootste groep (59%) rapporteert een bezoek van CareClowns eens in de maand, gevolgd door eens in de twee weken (14%).

Anders:

- 2 - 4 keer per jaar (5)
- Weet ik niet (4)

Hoe vaak bezoeken CareClowns de instelling waar u werkt?

Iedere week	2%
Eens in de twee weken	14%
Eens in de drie weken	0%
Eens in de maand	59%
Anders, namelijk[Open]	24%

Vorbereiding bezoek CareClowns

De grootste groep (N=21) vertelt het niet aan de deelnemers dat de CareClowns komen. Ze geven aan dat voorbereiden niet mogelijk is gezien de gezondheidstoestand van de bewoners.

“Vorbereiden is vaak heel moeilijk, ze begrijpen het pas als ze de clowns zien.”

Een bijna even grote groep (N=17) geeft aan dat ze het melden aan bewoners, bijvoorbeeld op de dag zelf. Ze geven aan dat sommigen het begrijpen, maar de meesten zijn het al snel vergeten.

Een aantal deelnemers (N=9) bereidt de bewoners voor op een bezoek. Bijvoorbeeld door ervoor te zorgen dat ze bij elkaar in de huiskamer zitten. Zoals een van de deelnemers uitlegt:

“We brengen de bewoners naar de huiskamer voor een bakkie koffie, maar zeggen verder niets. Zo heb je de meest natuurlijke reactie.”

Duur van bezoek CareClowns

Hoe lang duurt een gemiddeld bezoek?

< of gelijk aan 1 uur	49%
> 1 – 2 uur	37%
> 2 uur	10%
Anders, namelijk[Open]	4%

Verwachting van bewoners

16% geeft aan dat bewoners uitkijken naar een bezoek, 8% rapporteert dat bewoners niet uitkijken naar een bezoek. De meeste deelnemers noemen dat bewoners niet beseffen dat er iemand komt (41%).

Anders:

- Verschilt per persoon (N=6)
- Als ze er zijn dan genieten ze er van (N=2)

“Onze dementerende ouderen herkennen het wel als de CareClowns er zijn en genieten er dan wel degelijk van”

Kijken de meeste bewoners uit naar een bezoek van de CareClowns?

Ja, heel erg	6%
Ja	10%
Neutraal	12%
Nee	2%
Nee, slechts een enkeling	6%
Ze beseffen niet dat er iemand komt	41%
Weet ik niet	4%
Anders, namelijk[Open]	18%

3.1.2 Fysieke effecten ten gevolge van de bezoeken van de CareClowns

Het tweede deel van de vragenlijst gaat over de eventuele fysieke effecten ten gevolge van de bezoeken van de CareClowns.

Verandering in lichamelijke activiteit

39% geeft aan dat ze soms lichamelijker actiever worden

Dit blijkt uit het volgende:

- Alert en wakker (N=4)
- Vrolijker en lachen (N=3)
- Doen actief mee (N=4)

“Mensen zijn alerter, nemen een actievere houding aan, zitten meer rechtop en hebben meer contact met hun omgeving, kijken meer om zich heen.”

27% zegt dat ze soms actiever worden/soms inactiever, 8% geeft aan dat er geen verandering is

Anders:

- Sommigen blijven wat onrustiger (N=1)
- Moeilijk te bepalen (N=1)
- Snel weer vergeten (N=1)

Ziet u weleens een verandering in lichamelijke activiteit bij de bewoners, tijdens of vlak na een bezoek van de CareClowns?

Ja, soms worden ze lichamelijk actiever	39%
Ja, soms worden ze lichamelijk inactiever	4%
Soms worden ze actiever/ soms inactiever	27%
Nee, er is geen verandering te zien	8%
Weet ik niet	12%
Anders, namelijk[Open]	10%

Verandering in eetlust

41% weet niet of er een verandering te zien is en 51% geeft aan dat er geen verandering te zien is, 6% geeft aan dat ze meer eetlust hebben

---

Ziet u weleens een verandering in de eetlust bij de bewoners, tijdens of vlak na een bezoek van de CareClowns?

Ja, soms hebben ze meer eetlust	6%
Ja, soms hebben ze minder eetlust	0
Soms hebben ze meer eetlust/ soms minder	0
Nee, er is geen verandering te zien	51%
Weet ik niet	41%
Anders, namelijk[Open]	2%

Verandering in slaappatroon

Deelnemers vinden het moeilijk om aan te geven of er een verandering is in het slaappatroon van bewoners (43%). 39% geeft aan dat er geen verandering is te zien, 6% geeft aan dat ze soms beter slapen en 2% dat ze soms slechter slapen.

Ziet u weleens een verandering in het slaappatroon bij de bewoners, tijdens of vlak na een bezoek van de CareClowns?

Ja, soms slapen ze beter	6%
Ja, soms slapen ze slechter	2%
Soms slapen ze beter/ soms slechter	6%
Nee, er is geen verandering te zien	39%
Weet ik niet	43%
Anders, namelijk[Open]	4%

3.1.3 Sociale effecten

Het derde deel van de vragenlijst gaat over de eventuele sociale effecten ten gevolge van de bezoeken van de CareClowns.

Verandering in contacten met andere bewoners

Het merendeel van de deelnemers geeft aan dat ze (meer) contact met andere bewoners maken (41%).

Dit blijkt uit het volgende:

- Met elkaar praten (N=7)
- Op elkaar reageren, zoals aanstoten en oogcontact (N=8)

“Ze hebben oog voor elkaar en letten op het groepsgebeuren er ontstaat Interactie”

- Met elkaar lachen (N=2)

“met elkaar lachen...zo van moet je dat zien!!!”

Twee deelnemers geven een uitleg:

Het contact is gemakkelijker met elkaar te leggen omdat er meer actie is in de huiskamer

De clowns betrekken medebewoners bij een spel met een cliënt

Volgens 24% is er geen verandering zichtbaar en 18% geeft aan dat ze soms meer en soms minder contact.

Ziet u weleens een verandering in de contacten die ze hebben met andere bewoners, tijdens of vlak na een bezoek van de CareClowns?

Ja, soms maken ze (meer) contact met andere bewoners	41%
Ja, soms maken ze minder contact met andere bewoners	..
Soms maken ze meer contact/ soms minder	18%
Nee, er is geen verandering te zien in het maken van contact	24%
Weet ik niet	14%
Anders, namelijk[Open]	2%

Verandering in hoe bewoners reageren als ze worden aangesproken

De medewerkers van de zorginstelling rapporteren over het algemeen dat deelnemers soms beter aanspreekbaar zijn tijdens of na een bezoek van de Cliniclowns (51%). Een groep van 18% geeft aan dat ze soms beter en soms minder goed aanspreekbaar zijn en volgens 16% is er geen verschil. Dit blijkt uit het volgende:

- Reageren op de clowns (N=6)
- Zijn vriendelijker en vrolijker (N=5)

“Ze zijn vrolijker gestemd, willen vertellen over hetgene ze gezien of ervaren hebben.”

- Alerter, kijken aandachtiger (N=5)
- Goede opening voor gesprek (N=1)

Ziet u weleens een verandering in hoe de bewoners reageren als ze worden aangesproken, tijdens of vlak na een bezoek van de CareClowns?

Ja, soms zijn ze beter aanspreekbaar	51%
Ja, soms zijn ze minder goed aanspreekbaar	0
Soms zijn ze beter aanspreekbaar/ soms minder goed	18%
Nee, er is geen verandering te zien	16%
Weet ik net	14%
Anders, namelijk[Open]	..

Verandering in mate van deelname aan activiteiten bij de bewoners

Een grootste groep deelnemers (29%) ervaart dat er geen verandering is in de mate van deelname aan activiteiten, tijdens of na een bezoek van de CareClowns. Een kwart geeft aan hier geen weet van te hebben en 20% ervaart dat ze soms vaker deelnemen aan activiteiten.

Hierover wordt het volgende gezegd:

- Cliënten doen actief mee (zingen, spelletjes, mimiek) (N=4)
- Goede sfeer, meer betrokken bij omgeving (N=2)
- Cliënten zijn actiever op het moment, maar dit heeft geen effect op wat er volgt (N=2)

“Over het algemeen worden cliënten geprikkeld en zijn actiever op dat moment. Ze nemen niet vaker/minder deel aan activiteiten die daarop volgen”

- Cliënten zijn moe (N=2)

Ziet u weleens een verandering in de mate van deelname aan activiteiten bij de bewoners, tijdens of vlak na een bezoek van de CareClowns?

Ja, soms nemen ze vaker deel aan activiteiten	20%
Ja, soms nemen ze minder vaak deel aan activiteiten	..
Soms nemen ze vaker deel/ soms minder vaak	14%
Nee, er is geen verandering te zien	29%
Weet ik niet	27%
Anders, namelijk[Open]	10%

Verandering in mate van eenzaamheid bij de bewoners

Een meerderheid van de deelnemers ervaart dat bewoners zich minder eenzaam lijken te voelen (37%), hoewel een vergelijkbare groep (33%) geen verandering ziet in mate van eenzaamheid

---

Ziet u weleens een verandering in de mate van deelname aan activiteiten bij de bewoners, tijdens of vlak na een bezoek van de CareClowns?

Ja, soms lijken ze zich minder eenzaam te voelen	37%
--	-----

Ja, soms lijken ze zich eenzamer te voelen	..
--	----

Soms lijken ze minder eenzaam/ soms eenzamer	8%
--	----

Nee, er is geen verandering te zien	33%
-------------------------------------	-----

Weet ik niet	18%
--------------	-----

Anders, namelijk[Open]	4%
------------------------	----

Hierover wordt het volgende gezegd:

- Het is te zien aan hun gedrag en uitstraling (vrolijker, lachen, genieten, glimlachen)
“Mensen hebben momenten dat de aandacht speciaal voor hun is, geeft hen een goed gevoel; wij zien dat mensen op dat moment echt contact hebben”
- Mensen krijgen persoonlijke aandacht, hiervan leven ze op (N=3)

Een deelnemer noemt dat ‘eenzaamheid’ misschien een groot woord is, maar ze fleuren er in ieder geval van op.

3.1.4 Emotionele en psychische effecten

Het vierde deel van de vragenlijst gaat over de eventuele emotionele/psychische effecten ten gevolge van de bezoeken van de CareClowns.

Verandering in mate van opgewektheid

Een meerderheid van de medewerkers van de zorginstelling rapporteert dat ze een verandering opmerken in de mate van opgewektheid (69%), 18% ziet soms dat ze opgewekter zijn/soms minder opgewekt.

Dit blijkt uit het volgende:

- Vrolijk gedrag (N=4)
- Glimlach (N=3)
- Doen mee (N=1)

Soms onrust na bezoek (N=1) en scheelt per persoon (N=1)

Ziet u weleens een verandering in de mate van opgewektheid bij de bewoners, tijdens of vlak na een bezoek van de CareClowns?

Ja, soms zijn ze opgewekter	69%
Ja, soms zijn ze minder opgewekt	2%
Soms zijn ze opgewekter/ soms minder opgewekt	18%
Nee, er is geen verandering te zien	4%
Weet ik niet	2%
Anders, namelijk[Open]	4%

Verandering in mate van neerslachtingheid

41% van de medewerkers van de zorginstelling rapporteert dat ze een verandering opmerkt in de mate van neerslachtingheid, 33% ziet echter geen verandering.

Dit blijkt uit het volgende:

- Ze zijn opgevrolijkt (N=4) en lachen weer (N=3)
- Aandacht en waardering (N=2)

“Je merkt dat ze de aandacht gevoeld hebben”

- Meer lachen (N=3)
- Zien er gelukkiger/levendiger uit (N=4)

Ziet u weleens een verandering in de mate van neerslachtingheid bij de bewoners, tijdens of vlak na een bezoek van de CareClowns?

Ja, soms zijn ze minder neerslachtig	41%
Ja, soms zijn ze neerslachtiger	..
Soms zijn ze minder neerslachtig/ soms neerslachtiger	14%
Nee, er is geen verandering te zien	33%
Weet ik niet	10%
Anders, namelijk[Open]	2

Verandering in mate van verwardheid

Een ruime meerderheid van de medewerkers van de zorginstelling rapporteert dat ze geen verandering opmerkt in de mate van verwardheid, 18% geeft aan dat ze soms meer/minder in de war zijn en 6% geeft aan dat ze minder in de war zijn. Volgens 8% zijn ze juist meer in de war.

Dit laatste blijkt uit het volgende:

- Onrustig gedrag (heen en weer lopen, vragen stellen) (N=2)

“Heen en weer lopen. veel vragen stellen waar ze zijn en wat ze bij ons doen”

- Cliënten weten niet wat ze er mee moeten (N=1)

Ziet u weleens een verandering in de mate van verwardheid bij de bewoners, tijdens of vlak na een bezoek van de CareClowns?

Ja, soms zijn ze minder in de war	6%
Ja, soms zijn ze meer in de war	8%
Soms zijn ze minder in de war/ soms meer	18%
Nee, er is geen verandering te zien	53%
Weet ik niet	12%
Anders, namelijk[Open]	2%

Verandering in uiten van emoties

33% van de deelnemers ziet wel eens dat deelnemers hun emoties beter kunnen uiten, 27% ziet echter geen verandering en 18% weet het niet.

Dit blijkt uit het volgende:

- Tonen van emoties (tranen, lachen, uitdrukking) (N=8)
- Bewust van eigen gevoelens / van zichzelf (N=2)

“De bewoners worden weer even bewust van hun eigen gevoelens en emotie tijdens het bezoek van de CareClowns”

- Boos worden op clowns / vinden het kinderachtig (N=1)

Ziet u weleens een verandering in het uiten van emoties bij de bewoners, tijdens of vlak na een bezoek van de CareClowns?

Ja, soms kunnen ze emoties beter uiten	33%
Ja, soms kunnen ze emoties minder goed uiten	2%
Soms kunnen ze emoties beter uiten/ soms minder goed	18%
Nee, er is geen verandering te zien	27%
Weet ik niet	18%
Anders, namelijk[Open]	2%

Verbetering van algehele gevoel van welbevinden

Volgens 65% verbetert een bezoek van de CareClowns het algehele gevoel van welbevinden voor sommige bewoners, 6% denkt dat voor de meeste bewoners dit niet geldt, 20% antwoordt dat het voor sommigen wel en voor sommigen niet geldt.

Dit blijkt uit het volgende:

- Positieve reacties (blij, vrolijk, ontspannen, lachen (N=11)
- Afleiding (N=2)
- Betere stemming na afloop (N=1)
- Tijdig effect op welbevinden ‘even’ of ‘alleen op het moment’ (3)

Ook worden er een aantal negatieve reacties genoemd:

- Weinig reactie bij meeste bewoners (N=1)
- Onrust en irritatie (N=2)

“ik zie onrust na de clowns bij een aantal bewoners. dit is ook wanneer zij naar een andere act zijn geweest.

Overige opmerkingen zijn dat het voor de nog begeleidingsbehoefte bewoners soms te kinderachtig is en dat het kunst is om de sfeer wat langer te kunnen vasthouden.

Denkt u dat een bezoek van de CareClowns het algehele gevoel van welbevinden voor sommige bewoners verbetert?

Ja, voor sommige bewoners wel	65%
Nee, voor de meeste bewoners denk ik niet	6%
Voor sommigen wel/ voor anderen niet	20%
Weet ik niet	8%
Anders, namelijk[Open]	..

Overzicht fysieke, sociale en emotioneel psychische effecten

Als we kijken naar het percentage deelnemers dat heeft geantwoord dat er een verandering is opgetreden, zien we dat de hoogste percentages worden behaald bij opgewektheid, algeheel gevoel van welbevinden, aanspreekbaarheid, contact met andere bewoners en minder neerslachtigheid. Slechts een kleine tot zeer kleine groep ziet verandering bij deelname aan activiteiten, slapen en eten.

Antwoord JA op de vraag of er een verandering is opgetreden in:

Opgewektheid	69%
Algeheel gevoel van welbevinden	65%
Beter aanspreekbaar zijn	51%
Meer contact met andere bewoners	41%
Minder neerslachtigheid	41%
Lichamelijk actiever	39%
Minder eenzaam	37%
Uiten van emoties	33%
Deelnemen aan activiteiten	20%
Verwardheid	6%
Slapen	6%
Eten	6%

Effect van reacties op fysiek, sociaal en emotioneel gebied

De grootste groep deelnemers geeft aan dat de effecten meestal alleen zichtbaar zijn vlak na het bezoek (53%), 10% geeft aan dat het bij sommige deelnemers langer duurt.

*“De positieve benadering kun je tijdens de rest van de periode ook hanteren.
De CareClowns leren het personeel op een ander manier met bewoners om te gaan en ze ook anders te benaderen”*

Als u kijkt naar de eventuele reacties op fysiek, sociaal en emotioneel gebied, zijn deze dan meestal alleen zichtbaar vlak na het bezoek van de CareClowns of ziet u bij sommige bewoners effecten die langer aanhouden?

Meestal alleen zichtbaar vlak na het bezoek	53%
Het houdt bij sommige bewoners langer aan	10%
Voor sommigen alleen vlak na het bezoek/ voor anderen langer	12%
Weet ik niet	16%
Niet van toepassing >> 29	8%

Bijdrage van elementen van het clownsspel (N=45)

De twee elementen die door het grootste gedeelte van de deelnemers worden genoemd zijn aandacht en contact. Ook vaak genoemd zijn het hebben van tijd, muziek en grapjes maken.

Kunt u aangeven welke elementen van het clownsspel volgens u bijdragen aan deze effecten?

Individuele aandacht	87%
Contact maken	80%
Clowns hebben/nemen de tijd	69%
Muziek	60%
Grapjes maken	58%
Het clownsspel	51%
De sfeer op de afdeling verandert	49%
Weet ik niet	2%
Anders, namelijk[Open]	7%

3.1.5 Ervaring van zorgmedewerkers m.b.t. CareClowns.

Ervaring van sfeer in huiskamer na vertrek

79% geeft aan dat de sfeer positief tot zeer positief is na het vertrek van de CareClowns.

Anders:

- Effect is verschillend, soms onrust en soms rust/positief (N=5)
- Soms onrust (N=1)
- Bezoek vereist aanpassing van werknemers (N=1)

Hoe is de sfeer in de huiskamer na het vertrek van de CareClowns?

Zeer positief	22%
Positief	57%
Neutraal	8%
Negatief	..
Zeer negatief	..
Weet ik niet	2%
Anders, namelijk[Open]	10%

Doet bezoek van CareClowns iets in de communicatie met bewoners

60% geeft aan dat een bezoek van CareClowns iets doet in communicatie met bewoners, 16% ervaart dat het niks doet .

Anders:

- Ze praten er soms over na met bewoners (dingen naar boven halen, meer contact) (N=6)
- Positief gedrag (vrolijk, goede sfeer) (N=2)
- Leren van clowns (geduld en waardering) (N=2)

“Het houdt mij scherp en dat bewoners er toe doen ik heb hierdoor beter en hechter contact”

Heeft u het gevoel dat een bezoek van de CareClowns iets doet in uw communicatie met de bewoners?

Ja, zeker	31%
Ja	29%
Neutraal	12%
Nee	12%
Nee, helemaal niet	4%
Weet ik niet	8%
Anders, namelijk[Open]	4%

Effectieve bijdrage aan het verbeteren van kwaliteit van leven van bewoners

68% geeft aan dat een bezoek van CareClowns een effectieve bijdrage levert aan het verbeteren van de kwaliteit van leven van sommige bewoners, 14% is neutraal en 6% ervaart dat ze geen effectieve bijdrage kunnen leveren.

Anders:

- Je ziet ze opfleuren/blij/vrolijk (N=8)
- Ook al bereik je even een cliënt dan is er al kwaliteit (N=2)

“Als een bewoner na een bezoek straalt en lacht dan heeft het al een bijdrage geleverd”

- Aandacht op hen gericht (N=2)
- Clowns kunnen dementerenden op positieve manier benaderen (N=2)

“Clowns prikkelen onze dementerenden op een positieve manier”

- Effect door verandering in zorginstelling (N=2)

“Als iedereen van het personeel er iets van opsteekt, dan kan het een langdurig effect hebben. Anders is het effect van korte duur, maar wel belangrijk”

Een aantal deelnemers noemen dat het slechts gaat om een korte termijn effect (N=3) en dat het niet voor alle bewoners geldt (N=1)

Heeft u het gevoel dat de CareClowns een effectieve bijdrage leveren aan het verbeteren van de kwaliteit van leven van sommige bewoners?

Ja, zeker	29%
Ja	39%
Neutraal	14%
Nee	6%
Nee, helemaal niet	..
Weet ik niet	4%
Anders, namelijk[Open]	8%

Gaat CareClowns verder dan alleen maar lachen

Volgens 67% van de deelnemers doen CareClowns meer dan alleen de bewoners aan het lachen maken, 12% is er niet zeker van en 8% denkt dat het niet verder gaat dan lachen.

Anders:

- Toegang tot gedachten/beleving van bewoners (N=2)

---

33. Heeft u het idee dat de CareClowns meer doen dan de bewoners aan het lachen maken?

Ja, ik denk dat het verder gaat dan afleiding door lachen	67%
Daar ben ik niet zeker van	12%
Neutraal	6%
Nee, ik denk niet dat het verder gaat dan afleiding door lachen	8%
Weet ik niet	6%
Anders, namelijk[Open]	

De deelnemers die de vorige vraag met JA hebben beantwoord geven voornamelijk aan dat bewoners meer ontspannen zijn, plezier hebben en dat ze zich gezien voelen.

Zie 33 > Ja

Bewoners zijn meer ontspannen	51%
Bewoners hebben plezier	51%
Bewoners voelen zich gezien	47%
Bewoners voelen zich minder eenzaam	37%
Bewoners beleven iets gezamenlijks	33%
Herinneringen worden geactiveerd	29%
Bewoners zijn meer actief	20%
Anders, namelijk[Open]	4%

Verschil bezoek CareClowns met bezoek familie

Volgens 59% van de deelnemers reageren sommige bewoners anders op een bezoek van de CareClowns dan op het bezoek van familie.

Hierover wordt gezegd dat bewoners soms:

- Meer emotie tonen/vrolijker zijn (N=4)

“Als de CareClowns bijv. al binnenkomen met een muziekje dan beginnen ze al te stralen en te lachen. Dit doen ze niet zo als er familie komt”

- Meer aandacht/interactie (N=3)

De volgende uitleg hiervoor wordt gegeven:

- Clowns doen een ander bewustere aanspraak op de cliënt waardoor ze goed contact kunnen leggen (N=5)

“Ja, omdat ze proberen contact te maken met bewoners en dat gebeurt met bezoek niet altijd”

- Niet alledaags en onbekend (N=2)
- Voelen zich begrepen (N=1)

Reageren sommige bewoners anders op een bezoek van de CareClowns dan op het bezoek van familie of andere activiteiten?

Ja, soms wel	59%
Daar ben ik niet zeker van	10%
Neutraal	10%
Nee, meestal niet	2%
Sommigen reageren anders/ sommigen niet	10%
Weet ik niet	8%
Anders, namelijk[Open]	..

Doelgroep CareClowns

De mening over dit onderwerp is verdeeld. Zo vindt 28,6% het geschikt voor alle ouderen, 26,5% alleen voor mensen met milde tot matige dementie en 22% vindt het vooral geschikt voor mensen met een ernstige dementie

---

Vind u de CareClowns geschikt voor alle ouderen of alleen voor een bepaalde subgroep?

Voor alle ouderen	28,6
Alleen voor mensen met een milde tot matige dementie	26,5
Alleen voor mensen met een ernstige dementie	22%
Alleen voor mensen zonder dementie	..
Weet ik niet	2%
Anders, namelijk[Open]	20%

Hierover wordt voornamelijk gezegd dat het verschillend is per persoon/per dag: er is altijd wel iemand die het leuk vindt en die het niet leuk vindt:

“in alle groepen zit wel iemand die erop reageert. In iedere groep zit ook wel iemand die niet goed reageert. Het is een kwestie van feeling en per dag per persoon verschillend. Wat vandaag goed werkt , werkt morgen niet!!”

Ervaring met CareClowns

De komst van de CareClowns wordt door 90% als positief tot zeer positief ervaren. 6% is neutraal en er zijn geen negatieve ervaringen gerapporteerd. Een deelnemer voegt toe dat het leuk kan zijn, maar deze ervaart vooral de onrust die het met zich meebrengt.

Hoe ervaart u de komst van de CareClowns?	
Zeer positief	45%
Positief	45%
Neutraal	6%
Negatief	..
Zeer negatief	..
Weet ik niet	2%
Anders, namelijk[Open]	2%

Effect van een bezoek van de CareClowns op ervaren werkstress

34% antwoordt dat een regelmatig bezoek het werk minder stressvol maakt, 18% is neutraal en 33% antwoordt niet of helemaal niet.

Heeft u het gevoel dat een regelmatig bezoek van de CareClowns het werk voor u minder stressvol maakt?	
Ja, zeker	12%
Ja	22%
Neutraal	18%
Nee	29%
Nee, helemaal niet	4%
Ik ervaar mijn werk niet als stressvol	6%
Weet ik niet	6%
Anders, namelijk[Open]	2%

Haalt u inspiratie uit de bezoeken van de CareClowns

59% geeft aan inspiratie te halen uit de bezoeken van de CareClowns. 18% is neutraal en 18% geeft aan geen inspiratie uit de bezoeken te halen.

Opmerkingen:

- Leren van benadering (spiegelen, geduld, afleiden en eenvoudige materialen gebruiken, contact maken en creëren van sfeer (N=15)

Met eenvoudige materialen werken zoals ballon, zachte ballen, kunststof bloemen of neuriën

- Ontspannen (N=2)
- Grapjes maken (N=3)

Een deelnemer legt uit dat de humor leuk is, maar niet past bij de rol van verzorgende

Haalt u inspiratie uit de bezoeken van de CareClown

Ja, zeker	20%
Ja	39%
Neutraal	18%
Nee	16%
Nee, helemaal niet	2%
Weet ik niet	2%
Anders, namelijk[Open]	2%

Aanvullende opmerkingen

- Fijn en waardevol als CareClowns komen, met name de persoonlijke aandacht (N=6)

“Zeer waardevol voor bewoners, vooral de momenten van het gevoel dat zij gezien worden en het gevoel dat zij hen geven dat zij ertoe doen”

- Te weinig ervaring met CareClowns om realistisch beeld te geven (N=3)
- Clowns op tijden laten komen dat bewoners goed wakker zijn (N=1)
- Wetenschappelijk bewijs voor vooruitgang is nauwelijks mogelijk (N=1)

3.1.6 Samenvatting resultaten medewerkers zorginstellingen

Medewerkers van betrokken zorginstellingen rapporteren dat CareClowns gemiddeld 1x in de maand een bezoek brengen aan hun zorginstelling. Een bezoek duurt gemiddeld een uur of korter, hoewel het ook 1 tot 2 uur kan duren. Over het algemeen zijn cliënten hier niet vooraf mee bezig. Het bezoek wordt dan ook niet uitgebreid voorbereid of aangekondigd, wel wordt het regelmatig op de dag zelf verteld aan de cliënten. Dit heeft met name ermee te maken dat volgens de deelnemers het niet zinvol is om dit vroegtijdig aan te kondigen omdat cliënten zich dat niet meer kunnen herinneren. De enige genoemde voorbereiding is ervoor zorgen dat in ieder geval mensen bij elkaar zitten en bijvoorbeeld niet in bed liggen. Op de vraag of CareClowns voor iedere doelgroep geschikt is worden zeer uiteenlopende antwoorden gegeven.

De algemene houding van medewerkers van betrokken zorginstellingen ten opzichte van CareClowns is **positief tot zeer positief** (90%) en er zijn geen negatieve ervaringen gerapporteerd. Een meerderheid van de medewerkers heeft het gevoel dat de CareClowns een effectieve bijdrage

leveren aan de kwaliteit van leven van sommige bewoners (60%) en dat CareClowns meer doen dan alleen maar bewoners aan het lachen maken (67%). Ze noemen met name dat CareClowns ervoor kunnen zorgen dat bewoners meer ontspannen zijn, plezier hebben en zich gezien voelen. Een enkele deelnemer denkt dat ze geen effectieve bijdrage kunnen leveren aan kwaliteit van leven (6%). Er wordt ook aangegeven dat de sfeer in de huiskamer na een bezoek van de CareClowns positief tot zeer positief is (79%). Wel wordt er opgemerkt dat het effect verschillend is en soms ook kan leiden tot wat meer onrust.

Meer dan de helft van de medewerkers van de zorginstellingen zeggen dat ze zich **geïnspireerd voelen** na een bezoek van de CareClowns (59%). Er wordt genoemd dat ze leren van de benadering, hierbij worden voorbeelden genoemd zoals spiegelen, geduld, afleiden en eenvoudige materialen gebruiken. Een kleine groep haalt geen inspiratie uit een bezoek (18%). Een derde heeft het gevoel dat een regelmatig bezoek van de CareClowns het werk minder stressvol maakt hoewel bij een vergelijkbare groep dit niet wordt ervaren.

Veranderingen m.b.t. fysiek en sociaal functioneren tijdens of vlak na een bezoek van de CareClowns wordt met name genoemd bij het **beter aanspreekbaar zijn** (51%), gevolgd door meer contact met andere bewoners (41%) en lichamelijk actiever zijn (38%). Medewerkers zien niet tot nauwelijks veranderingen in deelname aan activiteiten, eetlust en slaappatroon.

Bij emotionele en psychische effecten wordt met name veranderingen gerapporteerd bij de mate van **opgewektheid** (69%), gevolgd door veranderingen in het algehele gevoel van welbevinden (65%). Voorbeelden hiervan zijn gerelateerd aan het gedrag van bewoners die meer positieve reacties laten zien tijdens of na een bezoek, zoals bijvoorbeeld meer vrolijk gedrag (glimlach, lachen). Een aantal genoemde negatieve reacties zijn dat de CareClowns bij sommige bewoners irritatie oproepen. Ze associëren de clowns met kinderlijkheid en het kan leiden tot onrust. Medewerkers zien niet tot nauwelijks veranderingen in mate van verwardheid

Uit de vragenlijst blijkt dat volgens de medewerkers met name **individuele aandacht** en het **maken van contact** de elementen zijn die bijdragen aan veranderingen in fysiek, sociaal en emotioneel gebied. Er wordt gezegd dat CareClowns **bewuster** aanspraak op de cliënt maken waardoor ze goed contact kunnen leggen en dat ze de cliënt op een **positieve en persoonlijke manier** benaderen.

Het effect van een bezoek van de CareClowns wordt beschreven als zijnde van **korte duur**, hoewel wordt genoemd dat het kan leiden tot een langer effect wanneer medewerkers de benadering zelf voortzetten. Een grote groep van de medewerkers geeft aan geïnspireerd te raken en te leren van de benadering van de CareClowns. Dit kan erop wijzen dat op deze manier de positieve effecten kunnen worden voortgezet.

Een terugkerend onderwerp in de aanvullende opmerkingen is dat de manier waarop een bezoek van de CareClowns wordt ervaren zeer **persoonsafhankelijk** is en dat de effecten meestal van korte duur zijn.

3.2 Ervaringen CareClowns

Hieronder volgen de resultaten van de vragenlijst die is ingevuld door de CareClowns. In totaal hebben 8 mensen de vragenlijst ingevuld, hiervan is de meerderheid vrouw (6). De leeftijd van de CareClowns is tussen de 36 en 55 jaar waarvan drie langer dan 5 jaar werkzaam, twee zijn er werkzaam tussen de 1-2 jaar (25%). Beschikbaarheid varieert van minder dan 6 dagdelen tot meer dan 10 dagdelen, waarvan de grootste groep (drie deelnemers) 6 – 8 dagdelen beschikbaar zijn (37,5%).

3.2.1 Bezoek van CareClowns

Het eerste deel van de vragenlijst gaat over het bezoek van de CareClowns.

Hoe vaak brengt een CareClown een bezoek aan een zorginstelling

Vijf CareClowns rapporteren dat ze gemiddeld 2 – 4 dagdelen per week een bezoek brengen aan een zorginstelling, bij de overige is dat 2 dagdelen per week of minder. Drie CareClowns rapporteren dat ze regelmatig dezelfde zorginstellingen en bewoners bezoeken, drie rapporteren dat dit af en toe plaatsvindt.

Vorbereiding bezoek aan een zorginstelling

Alle CareClowns bereiden zich voor op een bezoek aan een zorginstelling.

Drie manieren van voorbereiding worden genoemd:

- Warming-up (fysiek, mentaal via meditatie/ademhalingsoefeningen) (N=6)
- Praktische voorbereiding (tijd, contactpersoon, mede-speler, informatie over verpleeghuis) (N=4)
- Werkpunten/leerpunten doornemen (N=2)

3.2.2 Fysieke effecten ten gevolg van de bezoeken van de CareClowns

Het tweede deel van de vragenlijst gaat over de eventuele fysieke effecten ten gevolge van de bezoeken van de CareClowns.

Verandering in lichamelijke activiteit

Drie deelnemers (37,5%) noemen dat de bewoners soms lichamelijker actiever worden.

Dit blijkt uit het volgende:

- Bewoners gaan zingen en dansen (N=2)

“Bewoner kan gaan zingen, dansen, een hoofd dat opgetild wordt, opmerkingen terwijl die bewoner zich zelden laat horen, heldere blik in de ogen, blos op de wangen, vingers die contact zoeken”

- Volgens een van de deelnemers komt dit door aandacht en ritme:

“Door ons aandachtsvolle clowneske fysieke en muzikale spel die gestoeld zijn op ritme en cadans, komen de bewoners heel vaak meer in beweging”

Twee deelnemers (25%) rapporteren dat ze soms actiever worden/soms inactiever

Hierover wordt het volgend gezegd:

“Het is niet in 1 antwoord te vangen. Soms worden onrustige mensen die willen lopen juist rustiger. Inactieve mensen reageren soms meer betrokken”

Ziet u weleens een verandering in lichamelijke activiteit bij de bewoners, gedurende een bezoek van de CareClowns?

Ja, soms worden ze lichamenlijk actiever	38%
Ja, soms worden ze lichamenlijk inactiever	0%
Soms worden ze actiever/ soms inactiever	25%
Nee, er is geen verandering te zien	0%
Weet ik niet	0%
Anders, namelijk[Open]	37,5%

3.2.3 Sociale effecten

Het derde deel van de vragenlijst gaat over de eventuele sociale effecten gedurende een bezoek van de CareClowns.

Verandering in contacten met andere bewoners

Zes deelnemers geven aan dat bewoners gedurende een bezoek (meer) contact met andere bewoners maken 75%.

Dit blijkt uit het volgende:

- Met elkaar praten / vragen stellen (N=3)
- Nieuwsgierigheid naar anderen (N=1)
- Delen van ervaringen(N=1)

Volgens een van de deelnemers ontstaat deze verandering omdat de CareClowns zorgen voor lijntjes tussen bewoners via spel en hierdoor een positieve sfeer kunnen bewerkstelligen:

“De CareClowns zetten in hun spel lijntjes uit om die verandering mogelijk te maken. We horen vaak positieve reacties over deze veranderingen.”

Volgens twee deelnemers maken ze soms meer en soms minder contact.

Ziet u weleens een verandering in de contacten die ze hebben met andere bewoners, tijdens of vlak na een bezoek van de CareClowns?

Ja, soms maken ze (meer) contact met andere bewoners	75%
Ja, soms maken ze minder contact met andere bewoners	0%
Soms maken ze meer contact/ soms minder	25%
Nee, er is geen verandering te zien in het maken van contact	0%
Weet ik niet	0%
Anders, namelijk[Open]	0%

Verandering in hoe bewoners reageren als ze worden aangesproken

Vier deelnemers rapporteren dat bewoners soms beter reageren als ze worden aangesproken tijdens een bezoek (50%).

Dit blijkt uit het volgende:

- Reactie (N=1)
- Opener/alerter (N=1)
- Andere reactie bij mensen die normaal agressief zijn (N=2)

“De CareClowns ont-moeten de mensen. In hun contact moet er niets. Zowel de clowns als de bewoners zijn in het hier en nu. De clowns spelen wel met wat er gebeurt in het hier en nu en proberen natuurlijk op een pure clowneske wijze contact te maken en dat bevalt de bewoners zeer goed zodat zelfs agressieve bewoners ook ontdooien”

Een deelnemer geven aan dat ze soms meer en soms minder contact maken (13%) en drie deelnemers noemen een ander antwoord:

Twee antwoorden hebben betrekking op de manier van benaderen door de CareClowns. Een benadering met aandacht en respect lokt vaak een positieve reactie uit, volgens een van de deelnemers:

“De manier van benaderen maakt verschil. Mensen reageren soms opener op onze toenadering omdat we met gevoel en respect toetreden en accepteren wat er is.”

3.2.4 Emotionele/psychische effecten

Het vierde deel van de vragenlijst gaat over de eventuele emotionele/psychische effecten ten gevolge van de bezoeken van de CareClowns.

Verandering in mate van opgewektheid

Zeven deelnemers ervaren dat een bezoek van de CareClowns zorgt voor meer opgewektheid bij sommige deelnemers. Een deelnemer geeft aan dat het soms meer/soms minder wordt.

Denkt u dat uw bezoek op emotioneel vlak een verandering teweeg brengt in opgewektheid bij sommige bewoners?

Wordt meer	88%
Geen verandering	0%
Wordt minder	0%
Wordt soms meer/soms minder	13%
Weet ik niet	0%
Anders, namelijk[Open]	0%

Verandering in mate van verwardheid

Drie deelnemers ervaren dat een bezoek van de CareClowns zorgt voor minder verwardheid bij sommige deelnemers (38%). Eenzelfde aantal geeft aan dat het soms meer wordt en soms minder. Twee deelnemers weten het niet.

Denkt u dat uw bezoek op emotioneel vlak een verandering teweeg brengt in verwardheid bij sommige bewoners?

Wordt meer	0%
Geen verandering	0%
Wordt minder	38%
Wordt soms meer/soms minder	38%
Weet ik niet	25%
Anders, namelijk[Open]	0%

Verandering in mate van neerslachtigheid

Zes deelnemers ervaren dat een bezoek van de CareClowns zorgt voor minder neerslachtigheid bij sommige deelnemers (75%). Een deelnemer geeft aan dat het soms meer wordt en soms minder en een deelnemer weet het niet.

Denkt u dat uw bezoek op emotioneel vlak een verandering teweeg brengt in mate van neerslachtigheid bij sommige bewoners?

Wordt meer	0%
Geen verandering	0%
Wordt minder	75%
Wordt soms meer/soms minder	13%
Weet ik niet	13%
Anders, namelijk[Open]	0%

Verandering in mate van angst

Vier deelnemers ervaren dat een bezoek van de CareClowns zorgt voor minder angst bij sommige deelnemers (50%), Drie deelnemers geven aan dat het soms meer wordt en soms minder en een deelnemer weet het niet.

Denkt u dat uw bezoek op emotioneel vlak een verandering teweeg brengt in angst bij sommige bewoners?

Wordt meer	0%
Geen verandering	0%
Wordt minder	50%
Wordt soms meer/soms minder	38%
Weet ik niet	13%
Anders, namelijk[Open]	0%

Verandering in uiten van emoties

Twee deelnemers ervaren dat een bezoek van de CareClowns zorgt dat bewoners hun emoties meer uiten (25%), Zes deelnemers geven aan dat het soms meer wordt en soms minder

---

Denkt u dat uw bezoek op emotioneel vlak een verandering teweeg brengt in verwardheid bij sommige bewoners?

Wordt meer	25%
Geen verandering	0%
Wordt minder	0%
Wordt soms meer/soms minder	75%
Weet ik niet	0%
Anders, namelijk[Open]	0%

Overzicht fysiek, sociaal, emotioneel en psychische effecten

Een positieve verandering is met name gerapporteerd bij opgewektheid, minder neerslachtigheid en meer contact met andere bewoners. De minste verandering is gerapporteerd bij het uiten van emoties, fysieke activiteit en verwardheid.

Elementen waarbij de meeste verandering is te zien volgens CareClowns

Opgewektheid	88%
Minder neerslachtigheid	75%
Meer contact met andere bewoners	75%
Minder angst	50%
Aangesproken worden	50%
Verwardheid	38%

Bevordering zelfbeleving van sommige bewoners

Volgens alle deelnemers bevordert een bezoek van de CareClowns de zelfbeleving van sommige bewoners.

Dit blijkt uit het volgende:

- Bewoners zijn meer alert/wakker (N=3)
- Ze laten zichzelf zien (N=2)
- Komen in beweging (N=2)
- Bieden zelf hulp aan de clowns aan (N=2)
- Genieten bij het krijgen van een compliment (N=2)
- Praten/vertellen (N=2)

Een aantal verklaringen worden gegeven voor dit effect. Dit heeft er met name mee te maken dat CareClowns de bewoners complimenten geven / in het zonnetje zetten (N=2) door aandacht te geven en vanuit het hart te spelen (N=2)

“Door ons spel en contact worden bewoners ook uitgenodigd om mee te doen. De clowns zetten de bewoners zoveel mogelijk in het zonnetje en hierdoor ontstaan geregeld wonderbaarlijke dingen op verschillende gebieden”

Denkt u dat een bezoek van de CareClowns de zelfbeleving van sommige bewoners bevordert?	
Ja, dat denk ik wel	100%
Nee, dat denk ik niet	0%
Soms wel/soms niet	0%
Weet ik niet	0%
Anders, namelijk[Open]	..

Verbetering van algehele gevoel van welbevinden

Volgens vier deelnemers verbetert een bezoek van de CareClowns het algehele gevoel van welbevinden voor sommige bewoners, twee deelnemers antwoorden dat het voor sommige wel en voor sommigen niet geldt.

Dit blijkt uit het volgende:

- Positief gedrag (vrolijk/plezier, fysiek, interesse) (N=2)
- Mensen vertonen ander gedrag (lachen sinds maanden, rustiger i.p.v. schreeuwen, makkelijker overgeven aan zorg en eten (N=2)

“We hebben voorbeelden van mensen die voor het eerst weer gelachen hebben sinds maanden. Of mensen die zich afsluiten en ineens kijken maar ook wel mensen die bv. rustiger zijn aan het eind van de middag of een langere tijd niet schreeuwen (als dit een patroon is bij iemand)”

Overige opmerkingen zijn dat het een kort moment is en een van de vele dingen die bijdragen aan algeheel welbevinden;

“Voor de meesten wel, ook al is het een korte moment, als er veel van dat soort momenten zijn (waar de CareClowns een van de vele zijn die hieraan bijdragen) wordt het algeheel welbevinden denk ik wel groter”

Ook wordt genoemd dat wanneer de familie en het personeel hierdoor worden beïnvloed en dat dit weer kan doorwerken op de bewoners:

“Ja dat denk ik zeker, ook omdat wij de familie en het personeel erbij betrekken. Als zij ‘opgetild’ worden door ons bezoek, straalt dat uit naar de bewoners”

Denkt u dat een bezoek van de CareClowns het algehele gevoel van welbevinden voor sommige bewoners verbetert?

Ja, voor sommige bewoners wel	50%
Nee, voor de meeste bewoners denk ik niet	0%
Voor sommigen wel/ voor anderen niet	25%
Weet ik niet	0%
Anders, namelijk[Open]	25%

Effect van reacties op fysiek, sociaal en emotioneel gebied

Vier deelnemers (50%) rapporteren dat de reacties op fysiek, sociaal en emotioneel gebied bij sommige bewoners langere tijd aanhouden. Twee deelnemers noemen dat het bij sommige wel geldt en bij anderen niet.

Dit blijkt uit het volgende

- Clowns worden herkend bij een volgend bezoek (N=2)
- Mensen die eerst niet meedoen, doen nu wel mee (N=1)

Een van de deelnemers beschrijft een klein experiment dat ze hebben uitgevoerd bij bewoners die slecht eten:

“In een tehuis waar we als vast duo om de week komen, ziet het personeel effecten bij sommige bewoners die langere tijd aanhouden op de 3 verschillende gebieden. We zijn daar als experiment als clowns mee gaan eten met de bewoners die heel slecht eten. Over het algemeen blijkt dat het een positieve effect heeft op de eetlust van de bewoners.”

Als u kijkt naar de eventuele reacties op fysiek, sociaal en emotioneel gebied, zijn deze dan meestal alleen zichtbaar vlak na het bezoek van de CareClowns of ziet u bij sommige bewoners effecten die langer aanhouden?

Meestal alleen zichtbaar vlak na het bezoek	50%
Het houdt bij sommige bewoners langer aan	0%
Voor sommigen alleen vlak na het bezoek/ voor anderen langer	25%
Weet ik niet	0%
Anders, namelijk:	25%

Bijdrage van elementen van het clownsspel

Deelnemers noemen dat alle elementen bijdragen aan deze effecten, behalve het element 'grapjes maken'. Dit wordt door vijf van de acht deelnemers genoemd als bijdragend aan deze effecten.

Kunt u aangeven welke elementen van het clownsspel volgens u bijdragen aan deze effecten?

Individuele aandacht	100%
Contact maken	100%
Clowns hebben/nemen de tijd	100%
Muziek	100%
Grappjes maken	63%
Het clownsspel	100%
De sfeer op de afdeling verandert	100%
Weet ik niet	0%
Anders, namelijk[Open]	25%

3.2.5 Ervaring van CareClowns

Gevoel van waardering door zorginstellingen

Op de vraag of ze het gevoel hebben gewaardeerd te worden door zorginstellingen beantwoorden vier deelnemers met Ja of Ja, zeker.

Dit blijkt uit het volgende:

- Zorginstellingen zien de CareClowns graag terugkomen (N=1)
- Positieve feedback (N=2)

Een van de deelnemers merkt op dat ze zich soms niet welkom voelt. Volgens deze heeft dit met name te maken met voorbereiding en verwachtingen:

“Soms voel ik me niet welkom dan zijn medewerkers niet op de hoogte. Meestal is het echter een kwestie van wennen voor een instelling en voor medewerkers, zij kunnen het spannend vinden: wat willen de clowns van ons? Of ze hebben een beeld van de clown wat niet overeenkomst met wat wij doen, na een paar keer zijn ze dan gerustgesteld dat wij respectvol en op maat met bewoners en medewerkers omgaan.”

Open antwoorden:

Goede begeleiding door zorginstelling is een voorwaarde (N=2)

“Als er geen contactpersoon is of het is druk of de afdeling of als het nog niet zo bekend is dan kan het heel anders uitpakken”

Zorginstelling medewerkers zijn soms wat huiverig aan begin (N=1)

Hebt u het gevoel dat uw werk wordt gewaardeerd door de zorginstellingen waar u komt?

Ja, zeker	38%
Ja	13%
Neutraal	0%
Nee	0%
Nee, helemaal niet	0%
Weet ik niet	0%
Anders, namelijk[Open]	50%

Gaat CareClowns verder dan alleen maar lachen

Volgens alle deelnemers doen CareClowns meer dan alleen de bewoners aan het lachen maken. Ze geven voornamelijk aan dat bewoners meer zich gezien voelen en iets gezamenlijks beleven. Het minst vaak wordt genoemd dat herinneringen worden geactiveerd als gevolg van hun bezoek.

Ja, ik denk dat het verder gaat dan afleiding door lachen:

Bewoners zijn meer ontspannen	88%
Bewoners hebben plezier	88%
Bewoners voelen zich gezien	100%
Bewoners voelen zich minder eenzaam	75%
Bewoners beleven iets gezamenlijks	100%
Herinneringen worden geactiveerd	50%
Bewoners zijn meer actief	88%
Anders, namelijk[Open]	4%

Effectieve bijdrage aan het verbeteren van kwaliteit van leven van bewoners

Zes deelnemers geven aan dat een bezoek van de CareClowns (zeker) een effectieve bijdrage levert aan het verbeteren van de kwaliteit van leven van sommige bewoners (38% Ja / 38% Ja, zeker).

Dit blijkt uit het volgende:

- Sfeer is positiever dan bij binnenkomst (N=1)
- De ontmoetingen en contact met bewoners (N=2)

De volgende verklaringen worden genoemd:

- Ze geven bewoners het gevoel geven dat ze er toe doen (N=1)
- Ze accepteren alles (N=1)
- Ze spreken de rijkdom van de mens aan (N=1).

Er wordt toegevoegd door een van de deelnemers dat er meer effect is wanneer de CareClowns vaker op eenzelfde zorginstelling komen

---

Heeft u het gevoel dat de CareClowns een effectieve bijdrage leveren aan het verbeteren van de kwaliteit van leven van sommige bewoners?

Ja, zeker	38%
Ja	38%
Neutraal	0%
Nee	0%
Nee, helemaal niet	0%
Weet ik niet	0%
Anders, namelijk[Open]	25%

Doelgroep CareClowns

De meeste deelnemers geven aan dat CareClowns geschikt zijn voor alle ouderen. Hieraan wordt toegevoegd dat bij mensen met een somatische ziekte de drempel hoger zijn:

“Het oordeel is er meer zeg maar”

Vindt u de CareClowns geschikt voor alle ouderen of alleen voor een bepaalde subgroep?

Voor alle ouderen	75%
Alleen voor mensen met een milde tot matige dementie	0%
Alleen voor mensen met een ernstige dementie	0%
Alleen voor mensen zonder dementie	0%
Weet ik niet	0%
Anders, namelijk[Open]	25%

Voldoening werkzaamheden

Zeven deelnemers antwoorden dat ze (zeker) voldoening halen uit hun werk. Uit de open reacties op de vraag blijkt dat met name de CareClowns ook voor hunzelf een meerwaarde in het werk zien. Het inspireert, maakt ze blij, ze zichzelf blijven ontwikkelen/ in beweging zetten.

“Na 9 jaar ga ik nog steeds geïnspireerd op pad om bewoners te ontmoeten en word ik nog steeds geraakt door wat ik van hen krijg”

“Het levende beroep maakt dat ik in beweging blijf en in ontwikkeling. Dat vind ik belangrijk in mijn leven. De contactmomenten met de bewoners raken mij diep”

“Het is heel bijzonder en prachtig werk om met het leven te spelen. Als clown relateer, spiegel je. In het hier en nu te spelen, kan je meer (er) zijn. En er iets mee doen door improvisatie, uitvergroting, herhaling maak je dingen tot leven en zet je mensen in beweging en in het licht en uiteindelijk jezelf ook”

“Als het een fijne speelbeurt is geweest heb ik meer energie gekregen en voel ik me nuttig en waardevol”

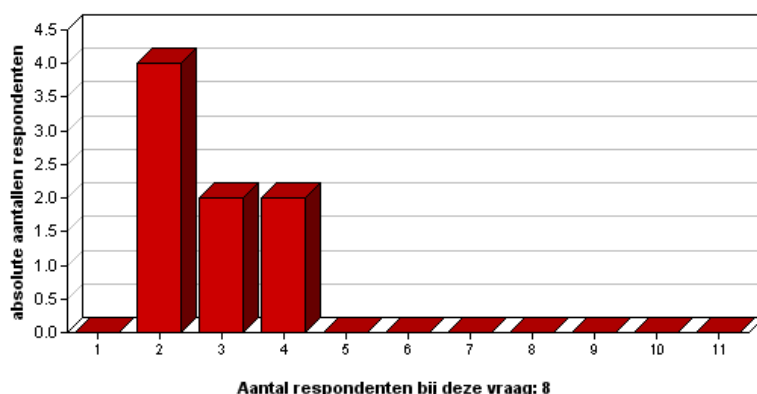
“Ik ga blij naar huis”

“Ik vind het heerlijk om contact te maken met ouderen middels spel, samen plezier te beleven en steeds op zoek te gaan naar de ingang van deze mensen. Daar word ik heel blij van”

Haalt u voldoening uit uw werk?	
Ja, zeker	75%
Ja	13%
Neutraal	0%
Nee	0%
Nee, helemaal niet	0%
Weet ik niet	0%
Anders, namelijk[Open]	12,5%

Ervaren stress werkzaamheden

Deelnemers rapporteren de ervaren stress tussen 2 en 4 op een schaal van 10.

Open antwoorden:

Over het algemeen wordt genoemd dat het werk niet stressvol is – het is eerder “gezonde spanning”-
Er wordt genoemd dat dit ermee te maken heeft dat het werk zich in het nu afspeelt (N=2)

“Ik vind het niet heel erg stressvol omdat het in principe licht en vrolijk is en er geen echte werkdruk is”

Toch worden er een aantal zaken als stressvol ervaren:

Communicatie met zorginstellingen N=5)

- Niet nakomen van afspraken (N=3)
- Tegenwerking/onbegrip/te weinig ruimte krijgen om te spelen (N=3)

“Als de communicatie in een organisatie die wij bezoeken niet altijd even soepel verloopt (er bijv. niet doorgekomen is dat wij op bezoek komen) en er nog geen voorbereidingen zijn getroffen”

Reizen naar de locatie (N=3)

Overig

- Familieleden die niet begrijpen/waarderen
- Verandering in organisatie van CareClowns
- Het willen neerzetten van een topprestatie

Aanvullende opmerkingen :

Positieve ervaringen (N=3)

- Wondertjes kunnen gebeuren door het contact/spel, fijn voor beide partijen
- Kracht van het werk zit in opmerkzaamheid voor kleine gebaren, reacties
- Mooiste beroep dat er is om in contact te kunnen en mogen zijn met de prachtig oudere mens

Regelmatig bezoeken / incidenteel bezoek (N=1)

“Mensen die wij regelmatig zien, "wennen" aan ons bezoek. Daardoor gaan ook de mensen die aanvankelijk afwijzend reageerden zich toch openen voor het contact. Dat heb ik nu al diverse malen meegemaakt, ook voor ons is het fijn de mensen te leren kennen en steeds een nieuwe kans te krijgen om toch op een andere manier weer contact te kunnen maken. Herhaling werkt!!!”

Lastig in cijfers en voorgedrukt antwoorden te vatten (N=1)

3.2.6 Samenvatting resultaten ervaringen CareClowns

CareClowns brengen gemiddeld 2 – 4 dagdelen per week een bezoek aan een zorginstelling en bereiden zich voor op een bezoek door middel van een warming-up, waarbij ze zowel aandacht besteden aan fysieke (oefeningen), mentale voorbereiding (meditatie, ademtraining) en het doornemen van de leer/werkpunten. Er wordt genoemd dat meestal niet dezelfde zorginstellingen worden bezocht. Een deelnemers merkt op dat het waardevol is als ze vaker bij eenzelfde instelling komen omdat ze merken dat dit een positief effect heeft. Volgens de CareClowns is een bezoek geschikt voor alle ouderen, hoewel wordt genoemd dat de drempel bij somatische aandoening hoger kan zijn.

CareClowns rapporteren een positieve verandering tijdens hun bezoek met betrekking tot **opgewektheid (88%), contact met andere bewoners (75%) en minder neerslachtigheid (75%)**. Ze merken minder verandering bij verwardheid en het uiten van emoties. Volgens alle CareClowns bevordert een bezoek de **zelfbeleving** van ouderen. Voorbeelden hiervan die worden genoemd zijn dat de bewoners alerter/wakkerder zijn, zichzelf laten zien, in beweging komen, hulp aanbieden en praten/vertellen. Volgens alle CareClowns is hun werk meer dan afleiding. Een verklaring hiervoor wordt vaak omschreven als dat ze **'echt' aandacht** geven en kijken naar de persoon zoals deze is, bijvoorbeeld door complimentjes te geven. Ook wordt genoemd dat ze werken vanuit hun hart.

Bij een effect op welbevinden rapporteren de CareClowns gemiddelde reacties. De helft van de deelnemers denkt dat hun spel effect heeft op welbevinden. Ze zien dit bijvoorbeeld door een verandering in gedrag. Iemand vertoont tijdens hun bezoek ander gedrag dan normaal (bijv. van agressief naar rustig gedrag). Hier wordt, net als bij zorginstellingen genoemd dat het van **korte duur** is (50%) en volgens 25% is dit afhankelijk per persoon. Er worden voorbeelden genoemd waarbij ze herkend worden door bewoners en van bewoners die na een aantal keer toch willen gaan meedoen.

Alle elementen van het clownsspel worden als belangrijk gezien, hoewel het maken van grapjes door de minste deelnemers als belangrijk wordt ervaren. In de open antwoorden wordt vaak gesproken over de individuele aandacht en het maken van echt contact. Het gaat verder dan alleen maar lachen volgens alle deelnemers en het zit er vooral in dat bewoners zich meer gezien voelen en gezamenlijk iets beleven.

De CareClowns halen allemaal zeker **voldoening** uit hun werk. Het werkt wordt over het algemeen niet als stressvol ervaren. Factoren die kunnen leiden tot stress zijn communicatie met zorginstelling/familie en het reizen naar de locatie. Bij **communicatie** gaat het dan om afspraken die niet worden nakomen, geen voorbereiding door medewerkers of te weinig ruimte van de medewerkers. De helft van de CareClowns voelt zich gewaardeerd door zorginstellingen. Er wordt genoemd dat aan het begin soms **weerstand** wordt ervaren, maar dat dit verdwijnt zodra ze vaker komen.

3.3 Ervaringen familieleden

Hieronder volgen de resultaten van de vragenlijst die is ingevuld door familieleden van de bewoners. In totaal hebben 15 familieleden de vragenlijst ingevuld, hiervan is de overgrote meerderheid vrouw (80%). Deelnemers zijn ouder dan 46 jaar en de grootste groep bevindt zich in de categorie 56 – 65 jaar. In de meeste gevallen gaat het om de zorg voor een ouder (53%) of voor de zorg voor schoonvader/schoonmoeder (13,3%). De meeste deelnemers bezoeken de bewoner meerdere keren per week (40%) tot 1 keer in de week (33%).

Geslacht	Man	20%
	Vrouw	80%
Leeftijd	< of gelijk aan 35	0%
	36-45 jaar	0%
	46-55 jaar	27%
	56-65 jaar	40%
	> 65 jaar	33%
Relatie met bewoner	Vader/ moeder	53%
	Schoonvader/ schoonmoeder	13%
	Opa/ oma	0%
	Anders, namelijk[Open]	33%
Frequentie bezoek	Vrijwel dagelijks	7%
	Meerdere keren per week	40%
	1 keer per week	33%
	Meerdere keren per maand	13%
	1 keer per maand	0%
	Anders, namelijk[Open]	7%

3.3.1 Bezoek van CareClowns

Het eerste deel van de vragenlijst gaat over het bezoek van de CareClowns.

Aanwezig tijdens bezoek van CareClowns

Twee derde van de familieleden heeft nog nooit een bezoek van de CareClowns bijgewoond (67%), 33% heeft weleens een bezoek bijgewoond.

Hierop wordt gereageerd met de volgende woorden: respectvol, vriendelijk, sympathiek, betrokken, leuk, springen in op reactie, goed (allemaal 1x gezegd).

Heeft u weleens een bezoek van de CareClowns bijgewoond?

Ja, regelmatig	0%
Ja, weleens	33%
Nee, nooit >> 8	67%
Weet ik niet >> 8	0%
Anders, namelijk[Open]	0%

Aanwezig vlak na een bezoek van de CareClowns

In totaal heeft 47% van de familieleden een bezoek gebracht nadat de CareClowns aanwezig waren. Bij 40% van de familieleden is dit niet het geval geweest.

Heeft u dhr/mevr weleens bezocht vlak na een bezoek van de CareClowns?

Ja, regelmatig	7%
Ja, dat komt weleens voor	40%
Nee	40%
Weet ik niet	13%
Anders, namelijk[Open]	0%

Heeft u weleens een verhaal gehoord over CareClowns

Twee deelnemers hebben geantwoord wel eens/ af en toe een verhaal gehoord over het spel van de CareClowns. Het grootste gedeelte van de deelnemers heeft nog nooit tot zelden hierover iets gehoord (86%)

Heeft u weleens een verhaal gehoord van dhr/mevr over het spel van de CareClowns?

Ja	7%
Ja, af en toe	7%
Nee, zelden	13%
Nee, nooit >> 11	73%
Weet ik niet >> 11	0%
Anders, namelijk[Open]	0%

Overige opmerkingen:

- Bewoner aan het meezingen en grapjes maken (N=1)
- Via een medewerker gehoord dat ze er positief op reageert

“Zelf kon ze het niet maar van de leiding gehoord dat ze er positief op reageert”

Bewoner heeft een Clowns neus gekregen en hiermee herkent ze haar rollator (N=1)

“Mijn moeder heeft een Clowns neus gekregen, zit nu vast om haar rollator. Daar herkent ze haar rollator door.”

Verwachting van bewoners

Eén familielid heeft het idee dat de bewoner uitkijkt naar een bezoek van de CareClowns. De meeste familieleden staan hier neutraal tegenover (33%) en 20% denkt dat de bewoner niet beseft dat er iemand komt.

Heeft u het idee dat dhr/mevr uitkijkt naar het bezoek van de CareClowns?	
Ja, heel erg	0%
Ja	7%
Neutraal	33%
Nee	13%
Dhr/ mevr beseft niet dat er iemand komt	20%
Weet ik niet	20%
Anders, namelijk[Open]	7%

3.3.2 Fysieke effecten ten gevolg van de bezoeken van de CareClowns

Het tweede deel van de vragenlijst gaat over de eventuele fysieke effecten ten gevolge van de bezoeken van de CareClowns.

Verandering in lichamelijke activiteit, eetlust en slaappatroon

40% geeft aan dat er geen verandering is te zien of weet dit niet (40%), twee deelnemers geven aan dat de bewoner soms lichamelijk actiever wordt (13%) Ditzelfde geldt voor verandering in eetlust en slaappatroon. In beide gevallen zegt 67% het niet te weten en antwoord 27% dat er geen verschil is.

Ziet u weleens een verandering bij de bewoners, tijdens of na een bezoek van de CareClowns?	in lichamelijke activiteit	in eetlust	in slaappatroon
Ja, soms worden ze lichamelijk actiever	13%	0%	0%
Ja, soms worden ze lichamelijk inactiever	0%	0%	0%
Soms worden ze actiever/ soms inactiever	7%	0%	0%
Nee, er is geen verandering te zien	40%	27%	27%
Weet ik niet	40%	67%	67%
Anders, namelijk[Open]	0%	7%	0%

3.3.3 Sociale effecten

Het derde deel van de vragenlijst gaat over de eventuele sociale effecten ten gevolge van de bezoeken van de CareClowns.

Contact met andere bewoners

60% geeft aan niet te weten of er een verandering is opgetreden in contact met andere bewoners en 40% geeft aan dat er geen verandering is te zien.

Ziet u weleens een verandering in de contacten die ze hebben met andere bewoners, tijdens of vlak na een bezoek van de CareClowns?

Ja, soms maken ze (meer) contact met andere bewoners	0%
Ja, soms maken ze minder contact met andere bewoners	0%
Soms maken ze meer contact/ soms minder	0%
Nee, er is geen verandering te zien in het maken van contact	40%
Weet ik niet	60%
Anders, namelijk[Open]	0%

Vergelijkbare cijfers gelden ook voor een verandering in hoe bewoners reageren als ze worden aangesproken en mate van deelname aan activiteiten. Geen van de familieleden rapporteert een verandering in manier waarop ze worden aangesproken en 7% geeft aan dat bewoners vaker deelnemen aan activiteiten tijdens of vlak na een bezoek van de CareClowns.

Ziet u weleens een verandering in hoe de bewoners reageren als ze worden aangesproken, tijdens of vlak na een bezoek van de CareClowns?

Ja, soms is hij/zij beter aanspreekbaar	0%
Ja, soms is hij/zij minder goed aanspreekbaar	0%
Soms is hij/zij beter aanspreekbaar / soms minder goed	13%
Nee, er is geen verandering te zien	27%
Weet ik net	53%
Anders, namelijk[Open]	0%

Ziet u weleens een verandering in de mate van deelname aan activiteiten bij de bewoners, tijdens of vlak na een bezoek van de CareClowns?

Ja, soms neemt hij/zij vaker deel aan activiteiten	7%
Ja, soms neemt hij/zij minder vaak deel aan activiteiten	0%
Soms neemt hij/zij vaker deel/ soms minder vaak	0%
Nee, er is geen verandering te zien	40%
Weet ik niet	53%
Anders, namelijk[Open]	0%

Eén familielid noemt dat de bewoner soms beter aanspreekbaar is en soms vaker deelneemt aan activiteiten, twee deelnemers geven aan dat het soms beter is en soms minder goed.

3.3.4 Emotionele/psychische effecten

Het vierde deel van de vragenlijst gaat over de eventuele emotionele/psychische effecten ten gevolge van de bezoeken van de CareClowns.

Verandering in mate van opgewektheid

Een kwart van de familieleden rapporteert dat ze een verandering opmerkt in de mate van opgewektheid (27%), 20% zegt geen verandering te zien en 53% weet het niet.

Dit blijkt uit:

- Vrolijk gedrag (meer lachen, vrolijk, grapjes) (N=3)

Is er bij dhr/ mevr weleens een verandering te zien in de mate van opgewektheid, tijdens of vlak na het bezoek van de CareClowns?

Ja, soms is hij/ zij opgewekter	27%
Ja, soms is hij/ zij minder opgewekt	0%
Soms is hij/ zij opgewekter/ soms minder opgewekt	0%
Nee, er is geen verandering te zien	20%
Weet ik niet	53%
Anders, namelijk[Open]	0%

Verandering in uiten van emoties

Wat betreft een verandering in emoties zegt 13% dat de bewoner soms emoties beter kan uiten, volgens een kwart is er geen verandering te zien en 53% zegt deze vragen niet te kunnen beantwoorden.

Dit blijkt uit:

- Meer praten (N=1)
- Lachen (N=1)

Is er bij dhr/ mevr weleens een verandering te zien in het uiten van emoties, tijdens of vlak na het bezoek van de CareClowns?

Ja, soms kan hij/ zij emoties beter uiten	13%
Ja, soms kan hij/ zij emoties minder goed uiten	0%
Dit blijkt uit het volgende[Open]	0%
Nee, er is geen verandering te zien	27%
Weet ik niet	53%
Anders, namelijk[Open]	0%

Verbetering van algehele gevoel van welbevinden

Volgens 33% van de familieleden verbetert een bezoek van de CareClowns het algehele gevoel van welbevinden voor sommige bewoners, 7% denkt dat dit niet geldt en 60% antwoordt hier geen antwoord op te weten.

Dit blijkt uit het volgende:

- Doet intens mee (N=1)
- Positief effect (N=1)

Denkt u dat een bezoek van de CareClowns het algehele gevoel van welbevinden van dhr/ mevr verbetert?

Ja, dat denk ik wel	33%
Nee, dat denk ik niet	0%
Soms wel/ soms niet	7%
Weet ik niet	60%
Anders, namelijk[Open]	0%

Effect van reacties op fysiek, sociaal en emotioneel gebied

33% geeft aan dat de effecten meestal alleen zichtbaar zijn vlak na het bezoek, 33% weet het niet.

10% geeft aan dat het bij sommige deelnemers langer duurt.

Als u kijkt naar de eventuele reacties op fysiek, sociaal en emotioneel gebied, zijn deze dan meestal alleen zichtbaar vlak na het bezoek van de CareClowns of ziet u effecten die langer aanhouden?

Meestal alleen zichtbaar vlak na het bezoek	33%
Het houdt soms langer aan	0%
Soms alleen vlak na het bezoek/ soms houdt het langer aan	7%
Weet ik niet	33%
Niet van toepassing >> 26	27%

Bijdrage van elementen van het clownsspel

De familieleden noemen met name 'individuele aandacht' als element dat kan bijdragen aan een verandering. Het clownsspel wordt door de minste deelnemers aangewezen als een element dat bijdraagt aan een verandering.

Kunt u aangeven welke elementen van het clownsspel volgens u bijdragen aan deze veranderingen?

Individuele aandacht	55%
Grapjes maken	27%
Weet ik niet	27%
Contact maken	18%
Muziek	18%
De sfeer op de afdeling verandert	18%
Clowns hebben/nemen de tijd	18%
Het clownsspel	9%
Anders, namelijk[Open]	0%

3.3.5 Ervaring van familielid m.b.t. CareClowns

Verandering in contact met bewoner vlak na bezoek van CareClowns

33% merkt geen verandering en 40% weet niet of er een verandering is. Twee deelnemers geven aan een verandering in contact te ervaren. Hierover wordt gezegd dat de bewoner vrolijker is (N=1).

Merkt u verandering in contact met dhr/mevr, tijdens of vlak na het bezoek van de CareClowns?

Ja, zeker	7%
Ja	7%
Neutraal	7%
Nee	33%
Nee, helemaal niet	0%
Weet ik niet	40%
Anders, namelijk[Open]	7%

Effectieve bijdrage aan het verbeteren van kwaliteit van leven van bewoners

40% geeft aan dat een bezoek van CareClowns een effectieve bijdrage levert aan het verbeteren van de kwaliteit van leven van sommige bewoners, 20% is neutraal en 33% weet het niet. Een deelnemer denkt niet dat de CareClowns een effectieve bijdrage leveren.

Anders:

- Vrolijker (N=2)
- Rustiger (N=1)
- Wil nog verder leven (N=1)

“Ze wil dan in ieder geval nog wat verder leven hebben we en jaar geleden gemerkt we dachten al dat het laatste stukje aangebroken was maar toen de CareClowns aan bed geweest waren ging ze weer der bed uit dus het doet der wel wat”

Een deelnemer noemt dat het slechts gaat om een korte termijn effect (N=1), alleen op het moment dat de clowns er zijn.

Heeft u het gevoel dat de CareClowns een effectieve bijdrage leveren aan het verbeteren van de kwaliteit van leven van dhr/mevr?

Ja, zeker	7%
Ja	33%
Neutraal	20%
Nee	7%
Nee, helemaal niet	0%
Weet ik niet	33%
Anders, namelijk[Open]	0%

Gaat CareClowns verder dan alleen maar lachen

Volgens 27% van de deelnemers doen CareClowns meer dan alleen de bewoners aan het lachen maken, 33% weet het niet en 20% is er niet zeker van. Twee deelnemers denken dat het niet verder gaat dan afleiding.

Heeft u het idee dat de CareClowns meer doen dan de bewoners aan het lachen maken?

Ja, ik denk dat het verder gaat dan afleiding door lachen	27%
Daar ben ik niet zeker van	7%
Neutraal	13%
Nee, ik denk niet dat het verder gaat dan afleiding door lachen	13%
Weet ik niet	33%
Anders, namelijk[Open]	7%

Deelnemers die vorige vraag met Ja hebben beantwoord (N=4) geven voornamelijk aan dat bewoners minder eenzaam zijn, meer plezier hebben en dat herinneringen worden geactiveerd.

Ja, ik denk dat het verder gaat dan afleiding door lachen

Bewoners voelen zich minder eenzaam	13%
Bewoners hebben plezier	13%
Herinneringen worden geactiveerd	13%
Bewoners voelen zich gezien	7%
Bewoners beleven iets gezamenlijks	7%
Bewoners zijn meer actief	7%
Bewoners zijn meer ontspannen	7%
Anders, namelijk[Open]	7%

Ervaring met CareClowns

De komst van de CareClowns wordt door 54% als positief tot zeer positief ervaren en 33% weet het niet. Een deelnemer heeft nog nooit gehoord van een bezoek door de CareClowns.

Hoe ervaart u de komst van de CareClowns?

Zeer positief	27%
Positief	27%
Neutraal	0%
Negatief	0%
Zeer negatief	0%
Weet ik niet	33%
Anders, namelijk	13%

3.3.6 Samenvatting resultaten ervaringen familieleden

Familieleden zijn in **beperkte mate op de hoogte** van het bestaan van de CareClowns, het merendeel heeft nog nooit een bezoek bijgewoond. Dit verklaart mogelijk dat er weinig input is van de familieleden bij het beantwoorden van de vragenlijst. Een grote groep antwoord regelmatig dat ze het niet weten en de mogelijkheid tot opmerkingen en aanvullend commentaar is vrijwel niet gebruikt.

De houding van familieleden ten opzichte van CareClowns is **overwegend positief** (54%) en er worden geen negatieve ervaringen gerapporteerd. De familieleden die een bezoek hebben bijgewoond reageren met positieve bewoordingen op de omgang van de CareClowns met de bewoners, zoals respectvol en vriendelijk. Het grootste gedeelte heeft nog nooit tot zelden een verhaal gehoord over de CareClowns (86%). Een aantal voorbeelden zijn genoemd waarbij de bewoner iets heeft verteld of reageerde n.a.v. het bezoek van de CareClowns. De meeste familieleden zijn er niet van overtuigd dat de bewoner uitkijkt naar een bezoek, met name omdat de bewoner niet beseft dat er iemand komt. Het element '**individuele aandacht**' wordt met name genoemd als bijdragend aan een verandering op fysiek, sociaal of emotioneel gebied, het clownsspel als het minst van invloed.

De **gerapporteerde invloed op fysiek, sociaal en emotioneel functioneren is minimaal**. Over het algemeen wordt er gerapporteerd dat er geen verandering te zien is of dat ze niet weten of er een verandering optreedt. Een aantal familieleden hebben aangegeven een verandering te zien in lichamelijke activiteit (13%) en opgewektheid (27%). Voorbeelden zijn dat bewoners meer vrolijk gedrag vertonen na een bezoek van de CareClowns zoals lachen en grapjes maken. De meerderheid ervaart geen verschil in communicatie met de bewoner na een bezoek of zegt het niet te weten (73%).

Op de vraag of de CareClowns kunnen bijdragen aan het algehele welbevinden wordt voornamelijk **onwetend** gereageerd (60%) en een derde reageert positief (33%). Hierover wordt gezegd dat bewoners vrolijker zijn, rustiger en in een geval geeft de familie aan dat een bewoner na een bezoek van de CareClowns weer uit haar bed kwam. Volgens de familieleden zijn de effecten alleen maar zichtbaar na het bezoek (33%), hoewel ook hierbij de grootste groep geen antwoord weet of de antwoorden niet van toepassing zijn (60%).

4 Conclusie

Deze studie geeft de lezer een kijkje in de werkwijze van CareClowns tijdens hun bezoek aan een zorginstelling en omvat een hoeveelheid aan geobserveerde verandering met name op sociaal en emotioneel vlak. De open antwoorden geven tevens meer inzicht in wat een bezoek teweegbrengt en op welke manier het spel van de CareClowns bijdraagt aan deze veranderingen. Bewoners lijken vrolijker te zijn, meer contact te maken en het lijkt een positief effect te hebben op hun gevoel van welbevinden en kwaliteit van leven. Deze effecten zijn echter van korte duur, hoewel er signalen zijn dat de medewerkers geïnspireerd worden en leren van deze benadering en op deze manier de positieve effecten mogelijk langer kunnen voortzetten. De bevroegde zorginstellingen hebben over het algemeen een positief tot zeer positieve houding en rapporteren een positieve sfeer na het vertrek van de CareClowns. Elementen die hieraan bijdragen hebben met name te maken met persoonlijke aandacht en het leggen van echt contact vanuit het hart. Familieleden zijn op dit moment echter nog weinig betrokken bij een bezoek aan de CareClowns waardoor de resultaten van deze doelgroep weinig kan toevoegen aan dit onderzoek. Aandachtspunten zijn de communicatie met de zorginstellingen en de persoonsafhankelijke reacties van deelnemers.

5 Vervolgvragen

Deze studie geeft aanleiding tot een aantal vervolgvragen:

1. In hoeverre is het 'clown zijn' doorslaggevend voor het behalen van de in het rapport gerapporteerde effecten? Zijn de genoemde resultaten ook te behalen door meer aandacht en tijd te besteden. Of is dit juist alleen mogelijk in de 'rol' van een clown omdat dit een soort legitimiteit geeft om écht contact te durven maken en zich kwetsbaar op te durven stellen. Hierdoor kan mogelijk een verbinding gemaakt kan worden met mensen met dementie die medewerkers en familieleden niet altijd kunnen bewerkstellingen doordat zij een andere rol hebben.
2. In hoeverre kan continuïteit in het bezoek van CareClowns (regelmatig dezelfde CareClowns bij dezelfde instelling) meer ruimte geven om te leren en experimenteren waardoor meer veranderingen op fysiek, sociaal en emotioneel vlak plaats kunnen vinden?